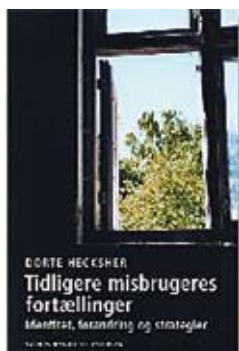

BØGER

Tidligere misbrugeres fortællinger Identitet, forandring og strategier

Når tidligere misbrugere fortæller

Af Dorte Hecksher

Århus Universitetsforlag. 2006. 200 sider. 248 kr. www.unipress.dk

Lad mig slå det fast med det samme: Dorte Heckshers bog 'Tidligere misbrugeres fortællinger' er både vedkommende, tankevækkende og for at sige det lige ud: uundværlig for alle de behandlere, som arbejder med stofmisbrugere.

Der er forskellige grunde til det, men skulle man kun nævne en, så vil det være, fordi den fører os direkte ind midt i noget, som må betragtes som en blanding af vores fantasiland og vores arbejdsmyte. Noget, som vi sigter vores arbejde mod...uden at være helt sikre på, at det eksisterer. For, som bogens titel antyder det, giver Dorte os intet mindre end den sjældne mulighed at møde 15 tidligere misbrugere, som har formået at holde sig stoffri i mange år (mellem 4 og 8 1/2 år), og få et indblik i, hvordan de har klaret sig.

Måske tænker I så nu: 'Og hvad så! Hvad er der så særligt ved det? Mange af mine kolleger på den institution, hvor jeg arbejder, er også tidligere misbrugere, som også har været stoffri i mange år, og jeg kan når som helst få at vide, hvordan de har klaret sig'. Ja, tak...men pointen er lige præcis, at ikke alle de tidligere misbrugere kan ende med at få et drømmejob som misbrugsbehandler. Nogle må falde igenem og 'nøjes med' at blive kok, meka-

niker, ingeniør eller et af de andre jobs, som de andre misbrugere – der ikke har kunnet eller ønsket at droppe stofferne – stadig bestrider. Og på samme måde må man antage, at der også findes tidligere misbrugere, som har truffet andre valg end at tage 'en dag ad gangen' og et NA møde om ugen.

Hvad sker der så med disse 'usynlige' tidligere misbrugere? Dem, som en skønne dag afslutter deres vellykkede behandling ved at sige 'farvel og tak',...og som forsvinder for altid fra behandlingsverdenen og selvhjælpsgrupperne? Mange behandlere har, ligesom mig, sandsynligvis ofte ønsket at møde nogle af disse mennesker og høre, hvordan de har klaret sig, hvordan de ser på deres fortid og i det hele taget, om der er et liv efter behandlingen?

Med udgivelsen af 'Tidligere misbrugeres fortællinger' får vi så muligheden for at møde både de 'synlige' tidligere misbrugere – dem, som er blevet behandlere, eller som går til NA møder – men også, og især, de 'usynlige' – dem, som er blevet noget helt andet...

Og hvad fortæller så disse tidligere misbrugere? Ikke overraskende fortæller de mange spændende ting. Faktisk så mange, at jeg godt kunne have tænkt mig, at Dorte havde givet en endnu større plads til interviews-uddrag.

Men mere overrasket bliver man så over at opdage, hvor vidt forskellige disse mennesker er: Nogle er unge (23 år), andre godt på vej til at blive gamle (46 år), der er både mænd og kvinder (dog med en vis overrepræsentation af kvinder i de cases, som Dorte har valgt at fremhæve). Nogle har haft en vanskelig barndom, andre en mere almindelig en osv.

Og hvad angår deres historier, så – så vidt jeg kan se – ligner de til forveksling dem, som folk, der kun har formået at holde sig stoffri i kort tid, har...og for den sags skyld også dem, som mange aktive misbrugere har.

Alt i alt er det, ud fra disse interviews, meget svært at udpege nogle faktorer, som skulle have en afgørende betydning i forhold til, at disse personer har formået at holde sig stoffri i lang tid.

Skulle man absolut nævne noget, som kunne virke lidt anderledes, så kunne det være, at de alle sammen på et tidspunkt har tænkt, at de ikke længere kunne klare livet som misbrugere, og at de ville dø af det, hvis de fortsatte. Men ærligt talt, mange aktive stofmisbrugere får regelmæssigt den samme tanke, uden at det får andre konsekvenser, end at de faktisk på et tidspunkt ender med at dø af deres misbrug. Så bevidsthed om en risiko er måske en nødvendig faktor, men dog ikke en tilstrækkelig begrundelse eller motivation til ændring i sig selv.

Man må således drage den glædelige konklusion, at ud over at man helst skal være en kvinde, så kræver det åbenbart ingen særlige evner eller disposition at blive og forblive stoffri.

Men Dortes bog er hverken tænkt eller skrevet som en samling af interviews, og dermed indeholder den meget mere end tankevækkende historier og glædelige konklusioner.

Bogens interesse ligger i mindst lige så høj grad i de metodiske værktøjer, som Dorte præsenterer, argumenterer for og anvender...og ydermere i, at Dorte hele tiden knytter behandlingsrelevante pointer til sine teoretiske overvejelser.

Omdrejningspunktet i bogen er fire 'idealtypiske strategier', som de 15 tidligere misbrugere anvender for at konstruere deres 'nye' identitet som stoffrie personer.

Disse fire idealtypiske strategier er:

- udviklingsfortælling
- identitet som eks'er
- søgen efter stabile holddepunkter
- identitetsbrud

Anvendelsen af dette begrebsapparat er meget effektivt til bl.a. at kategorisere og tydeliggøre de forskellige veje, man

kan tage for at komme ud af et misbrug samt at forholde sig til sin nye identitet som tidligere misbruger.

Ud over det er dette begrebsapparat også meget rammende i den måde, det belyser de komplekse interaktioner, der udspiller sig mellem brugerens opfattelse af sit liv og sit misbrug, og den opfattelse hans/hendes behandlingsinstitution har.

Som bekendt er matchning mellem brugerens personlighed og behandlingsformen næsten blevet et uundgåeligt mantra, men så vidt jeg kan se ofte i den enfoldige form, at man skal finde et 'matchende' behandlingstilbud for hver behandlingssøgende person. Derfor er det opmuntrende, at Dorte kraftigt nuancerer den opfattelse af matchning ved at introducere nogle elementer, som åbner op for andre vinkler end 'Skyldes en vellykket behandling en god matchning mellem brugerens og institutionens idealtypiske strategier?', som f.eks. : Kan det skyldes, at brugeren overtager institutionens idealtypiske strategi? Eller kan en institution og en bruger udvikle en idealtypisk strategi i fællesskab?

Men frem for alt rammer Dortes 'idealtypiske strategier' så meget plet, at man bliver nødt til at lægge bogen fra sig i nogle minutter for at tænke lidt over det, man lige har læst, når man indser, at disse 'idealtypiske strategier' beskriver ikke kun de 15 tidligere misbrugerens tankegang og adfærd, men også behandlerens...og i sidste ende læserens!

For når man læser bogen, er man slet ikke i tvivl om, at disse 15 personer er 'færdigbehandlet' både i forhold til samfundets opfattelse og i forhold til de mål, som de og deres behandlingsinstitution har haft. Samtidig kan man – ikke overraskende – konstatere, at det 'at være færdigbehandlet' betyder vidt forskellige ting (bortset fra, at man ikke indtager stoffer), alt efter hvilken idealtypiske strategi man befinder sig i.

Men overraskelsesmoment opstår ved at se en så kyndig forsker som Dorte lægge disse fire idealtypiske måder at være tidligere misbruger på, på det samme niveau – uden den mindste form for hierarki eller præference. Lige pludselig indser

man hvor let det er at acceptere, at der er forskellige veje ud af misbrug, og at de alle sammen har deres fordele, ulemper og berettigelse. Men i samme moment går det også op for én, at man alligevel har en mere eller mindre bevidst – og mere eller mindre velargumenteret – præference – om ikke andet, så for at kunne argumentere for den vej, man anvender i sin behandling.

Det ubehag, man kan føle ved f.eks. at se en 12-trins måde at være clean på ligge på samme niveau som en mere socialpædagogisk (for ikke at tale om en psykologisk) måde, afslører så intet mindre, end at behandleren/læseren ikke befinder sig i en særlig position, hvor hun/han frit kan navigere mellem de fire idealtypiske strategier og vælge den bedste strategi til enhver lejlighed afhængig af konteksten, men at personen også har sin egen 'idealtypiske' måde at se på misbrug og misbrugsbehandling på.

At man har et foretrukket verdenssyn er selvfølgelig i sig selv hverken unormalt eller problematisk i hverdagen, men når det gælder behandling, bliver tingene lidt mere komplicerede. For her er der ikke længere tale om en almindelig situation, hvor personen udveksler livsanskuelser på et lige niveau, men en situation, hvor behandleren per definition sidder i den særlige position, at han/hun indrammer og fortolker dét, som brugeren gør og siger.

Pierre Bourdieu eksemplificerer, hvad det indebærer at befinde sig i den særlige 'meta-position' med følgende lille historie:

En forsker, Dr. Kellogg, studerede aber i et bur. På et tidspunkt hængte han en banan op i buret – en anelse for højt i forhold til abernes rækkevidde. Aberne prøvede så at strække sig, hoppe osv. for at få fat i bananen, men forgæves... indtil en af dem, Sultan, slæbte en hunabe hen under bananen, kravlede op på hende og tog bananen.

Da Dr. Kellogg gentog forsøget lidt tid efter, stod nu alle aber med det ene ben løftet og forsøgte at kravle op på de andre.

Bourdieu bruger den iagttagelse til at illustrere, at når man er i en meta-posi-

tion, så indgår man ikke i en rigtig dialog med den anden og udveksler argumenter, men man 'kravler op' på den andens diskurs og tager 'bananen'...dvs. retten til at kunne sige til den anden: 'Nu vil jeg fortælle dig, hvad det betyder at sige det, du siger'. En behandler befinder sig som sagt lige præcist i den meta-position i forhold til en bruger. En position, som giver ham/hende magten til at definere, hvordan man skal forstå det, brugeren siger – hvad problemet er, og hvordan det skal behandles.

Kigger vi f.eks. på historierne fra Dortes bog, så drejer det sig, som så ofte i vores felt, om historier om personer, som er blevet ekstremt svigtet, da de var børn, som er blevet slået, udstødt, som har solgt sig selv m.m.

Er det ikke tankevækkende, at man, blandt al den elendighed, vælger at fokusere lige præcist på det, at de har haft et stofmisbrug? Kan man ikke i det se, at man vælger at fremhæve det punkt, hvor man kan gøre dem ansvarlige for deres adfærd (for ingen har vel tvunget stof i dem?) og underkender de sammenhænge, hvor de har været magtesløse ofre – en reminiscens af en gammeldags moralisme? Man kunne svare, at sådan er det, fordi disse mennesker har opsøgt misbrugsbehandling og således selv har defineret deres problem. Men hvor meget gælder den slags argument, når f.eks. Socialministeriet for et par år siden kunne tilbyde gratis psykologisk behandling til alle tidligere seksuelt misbrugte...undtaget til dem, som var stofmisbrugere!

Som man kan se, har de metapositioner, vi indtager, de forståelsesrammer vi anvender, eller de idealtypiske strategier vi vælger, måske ingen kvalitative forskel i forhold til behandlingsresultatet ...men ikke desto mindre kan de have dybtgående forskellige kvalitative konsekvenser i beslægtede sammenhænge!

For nogle år siden sagde en stofmisbruger til mig, at 'stofmisbrugere siger noget, tænker noget andet og gør en hel tredje ting'. Manden var klog og sagde det med et glimt i øjet...men var det bare en joke? Eller var det hans måde at sige, at 'narkomaner lyver'? I lang tid har jeg bare forstået den sætning som en beskrivelse

scanpix

af de almindelige grundlæggende menneskelige livsvilkår; at man hele tiden er lidt ved siden af sig selv. Og dermed så jeg ikke i det noget, som skulle være særligt for stofmisbrugere...men hvem ved, måske prøvede han at fortælle mig, at for stofmisbrugere er den person, der taler, den person der tænker, og den person der agerer, faktisk tre forskellige, selvstændige enheder. Og følger man fortællingerne i Dortes bog, så kan man ane, hvordan de tidligere misbrugere arbejder for at finde en vis harmoni mellem 'den person der taler', 'den person der tænker' og 'den person der agerer'. Hvordan de f.eks. skifter

mellem at beskrive sig selv som 'en anden person' og beskrive sig selv som 'jeg er den, som har oplevet disse ting'.

At – 'den person der taler', 'den person der tænker' og 'den person der agerer' – ikke overlapper nøjagtigt hinanden åbner op for den mulighed at kunne blive overrasket over det, man gør, tænker eller siger...og til en vis grad indtage en meta-position i forhold til sig selv, så man kan kigge tilbage på sit liv og se det i nye sammenhænge, med nye meninger... uden at skulle bære en abe på skuldrene som fortæller én, hvordan tingene hænger sammen.

'En forsker, Dr. Kellogg, studerede aber i et bur. På et tidspunkt hængte han en banan op i buret - en anelse for højt i forhold til abernes rækkevidde. Aberne prøvede så at strække sig, hoppe osv. for at få fat i bananen, men forgæves... indtil en af dem, Sultan, slæbte en hunabe hen under bananen, kravlede op på hende og tog bananen. Da Dr. Kellogg gentog forsøget lidt tid efter, stod nu alle aber med det ene ben løftet og forsøgte at kravle op på de andre!'

Den slovenske filosof Slavoj Žižek fortæller, at Hegel og Lacan hele deres liv vendte tilbage til nogle bestemte eksempler...nej, ikke fordi de manglede fantasi, men fordi eksemplerne rummede mere end den idé, de skulle illustrere, og fordi Hegel og Lacan hele tiden kunne finde nye fortolkninger af disse eksempler.

På grund af de mange tankevækkende eksempler og de nuancerede overvejelser er Dortes bog af samme stof som Hegels og Lacans eksempler: Noget man kan blive ved med at vende tilbage til og hele tiden finde nye tanker, nye vinkler...Så, nu kan jeg kun anbefale jer at komme ned fra mine skuldre og selv tage et kig i Dortes 'Tidligere misbrugeres fortællinger'... for var vi aber i et bur, så var vi kravlet så meget op på hinanden (Dorte på de tidligere misbrugere, mig på Dorte og jer på mig), at vi for længe siden var kravlet op forbi bananen og var godt i gang med at slå hovedet mod burets loft.

ERIC ALLOUCHE

PSYKOLOG, SLAGELSE KOMMUNE